

آسیب های اجتماعی افزایش سن ازدواج در میان نسل جوان

فیروزه طاووسی^۱

چکیده

تشکیل خانواده از طریق ازدواج، در همه جوامع و اسلام، نقش بسزایی در سلامت و بهداشت افراد و جامعه داشته است. همان طور که این نقش مهم در زندگی انسان ها وجود دارد و اثرات مفیدی زیادی در زندگی اجتماعی جوان برجا گذاشته است. اما در حال حاضر، در این جامعه نسل جوان در زمینه ی ازدواج با مشکلات و سختی های زیادی روبه رو هستند. هدف از پژوهش حاضر، آسیب های اجتماعی افزایش سن ازدواج در میان نسل جوان است. بنابراین، با توجه به دلایل مختلفی که باعث به افزایش سن ازدواج و بروز مشکلات زیادی می شوند که از جمله آن عوامل همچون نداشتن شغل، مشکل مالی و ترس از آینده، نداشتن مسکن و بالا بودن اجاره بهاء، ادامه تحصیل، اعتقاد به داشتن زندگی آزاد، احتیاط بیش از حد در انتخاب همسر، مشکل همسریابی برای جوانان، تامین جهیزیه و... می باشد. در نتیجه، هر فرد عضوی از جامعه است که باید توجه ویژه به این مسئله داشته باشد و اقدامات لازم را در این خصوص انجام بدهد. پژوهش حاضر، با روش توصیفی، تحلیلی و با استناد از منابع کتابخانه ای تالیف شده است.

کلیدواژه: آسیب اجتماعی، ازدواج، جوان، عوامل.

^۱ طلبه سطح دو، حوزه علمیه سیدالشهدا (علیه السلام)

یکی از بهترین نیازهای انسان، ازدواج است که دین اسلام به آن اهمیت زیادی داده است و آن را از بهترین سنت‌های دینی برشمرده که مایه برکات زیادی است. از نظر قرآن کریم، ازدواج مایه آرامش روح و روان آدمی که این از نشانه‌های رحمت و بزرگی خداوند است. تشویق اسلام به ازدواج به خصوص در سن جوانی و کراهت اسلام از تجرد و رهبانیت، در بسیاری از سخنان معصومین آمده است. آثاری چون بزرگداشت سنت پیامبر، قرار گرفتن در ولایت و حمایت خداوند، به خشم آوردن شیطان، کامل شدن ایمان جوانان، زیاد شدن روزی، و مانند آن از برکات ازدواج، در کلام امامان معصوم شمرده شده است. همچنین تاخیر در امر ازدواج در روایات رد دانسته شده است. بنابراین از نظر اسلام تاخیر ازدواج امر نکوهیده‌ای است که مورد رضایت خدا نیست. اما آن چه امروز در جوامع اسلامی، خصوصاً در جامعه ما، در عمل دیده می‌شود، متأسفانه بر خلاف سفارشات اسلام است و آمارها از بالا رفتن سن ازدواج رفته است. در حالی که متأسفانه، ای روند رو به افزایش است. این افزایش بی سابقه سن ازدواج، مشکلات فراوانی به دنبال خواهد داشت، ولی فهرست وار به برخی مشکلات ناشی از این افزایش، می‌توان اشاره کرد. مشکلاتی چون: افسردگی و از بین رفتن نشاط در جوانان، مبتلا شدن به وسواس زیاد در انتخاب همسر، مشکل آفرینی فرزندان بزرگ و ازدواج نکرده در خانه، افزایش اضطراب و نگرانی خصوصاً در دختران، حالت بلاتکلیفی، از دست رفتن طراوت و زیبایی، ناامیدی و تصمیم به عدم ازدواج به خاطر کاهش میل به ازدواج، بی دقتی در انتخاب همسر خصوصاً در دختران، احتمال افزایش انحرافات، احساس سربار بودن در خانواده و ده‌ها مشکل از این قبیل که جوانان ما را که گران‌بهارترین ذخیره‌های کشورمان هستند، به چالش‌انداخته است.

در پیشینه این پژوهش، مقالاتی در ارتباط با این موضوع نگاشته شده است و هرکدام از این پژوهش‌ها به یک بحث در ارتباط با موضوع پرداخته‌اند از جمله در مقاله: آسیب شناسی ازدواج جوانان ایرانی، مولف: معصومه محمدی سیف و دیگران، ۱۴۰۱، در این مقاله، به شناسایی و بررسی مهم ترین عوامل فردی، خانوادگی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تاخیر در سن ازدواج ایرانی پرداخته شده است. در مقاله: بررسی علل افزایش سن ازدواج و تاثیر آن بر افزایش آسیب های اجتماعی، مولف: شکوفه محمدی میمند و دیگران، ۱۳۹۶، در این مقاله، به بررسی علل افزایش سن ازدواج در بین جوانان و تاثیر آن بر افزایش آسیب های اجتماعی و ارایه نتایج تحقیق به مسئولین، جوانان مجرد می‌باشد. در مقاله: سن ازدواج، عوامل افزایش و راهبردهای کاهش آن، مولف: عباس رجبی، ۱۳۸۶، در این مقاله، به بررسی سن مناسب ازدواج و عوامل افزایش و به راهبردهای آن اشاره شده است. هدف از این مقاله، آسیب های اجتماعی افزایش سن ازدواج در میان نسل جوان است. در این پژوهش، به بررسی آسیب های اجتماعی افزایش سن ازدواج در میان نسل جوان پرداخته شود. تحقیق پیش رو درصدد پاسخ گویی به این سوال است:

۱- آسیب های اجتماعی افزایش سن ازدواج در میان نسل جوان چیست؟

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- خانواده

خانواده در لغت به معنای اهل خانه، اهل بیت و مجموعه افراد دارای پیوند سببی یا نسبی که در زیر یک سقف زندگی می کنند؛ و هم چنین؛ مجموعه خویشاوندان و خاندان تیره است.^۱

واژه «خانواده» که معادل کلمه «family» در انگلیسی است، در لغت به معنای خاندان، اهل خانه، دودمان، تیره، زن و فرزند، فامیل و... است.^۲ و نیز مجموع افرادی که در یک خانه زندگی می کنند و واحدی است که شامل پدر و مادر و فرزندان است.^۳ خانواده، معمولاً کارکردهای گوناگون شخصی، اقتصادی، تربیتی و جز اینها را بر عهده دارد.^۴

در زبان عربی به جای کلمه خانواده، لفظ عشیره به کاررفته است.^۵ عشیره از ریشه عشر به معنای مخالطه، مداخله و معاشره است؛ و همچنین معادل عدد ده بیان شده است.^۶ راغب می گوید: عشیره یعنی خاندان مرد که به وسیله او آن خانواده تکثیر پیدا می کند یعنی به منزله عدد کامل که همان عدد ده است آنها نیز به طور کامل اهل و خانواده او می شوند، خدای تعالی می فرماید: «وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ»؛^۷ «و نیز به معنای فامیل نزدیک، شوهر، زن و ایل آمده است.»^۸

خانواده از نظر اصطلاحی نهادی است که بر پایه ازدواج مرد و زن شکل می گیرد و با تولیدمثل، توسعه می یابد. این نهاد، اساس سازندگی شخصیت انسان و مهم ترین عامل تکامل جامعه انسانی و از این رو اسلام، که برنامه ی

^۱ معین، محمد، فرهنگ معین، ص ۱۰۲۱.

^۲ همان، ص ۳۹۴؛ عمید، فرهنگ فارسی عمید، ص ۸۲۹؛ انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ص ۲۶۶۵.

^۳ همان، ص ۶۱۳.

^۴ سالاری فر، خانواده در نگرش اسلام و روان شناسی، ص ۱۲-۱۳.

^۵ قرشی، قاموس قرآن، ص ۱.

^۶ مصطفوی، التحقيق فی کلمات القرآن، ص ۱۳۶؛ ابن منظور، لسان العرب، ص ۵۷۴.

^۷ توبه: ۲۴؛ راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص ۶۰۲.

^۸ بستانی، فرهنگ ابجدی، ص ۶۱۱.

تکامل انسان برای تاسیس و تحکیم این نهاد سرنوشت ساز و پیشگیری از فروپاشی آن، رهنمودهای بسیار مهمی ارائه کرده است.^۱

یکی از این رهنمودها، شناخت پدر و مادر از اصول اساسی تربیت است تا بتوانند فرزندان‌شان را به کمال تربیت اجتماعی برسانند.^۲

۲- سن مناسب ازدواج از دیدگاه اسلام

دین اسلام که قانون‌گذارش همان آفریننده انسان و تمام جهان است، حداقل سن ازدواج را برای پسر و دختر که در این سن می‌توانند ازدواج کنند، طبق فطرت و طبیعت آن‌ها، ابتدای بلوغشان قرار داده است و هیچ پسر و دختری قبل از رسیدن به سن بلوغ حق ندارد ازدواج کند و اگر والدین پسر و دختر نابالغ، عقد ازدواج را منعقد ساختند، تنفیذ و درستی آن ازدواج مشروط به بالغ شدن و موافقت آن‌ها است پس اگر کودک پس از رسیدن به بلوغ، عقد ولی را امضا نکرد و آن همسر را نپذیرفت، عقد باطل می‌شود و ازدواجی صورت نمی‌گیرد، اما چنانچه پذیرفت، همان عقد رسمیت پیدا و آن دو تن همسر قانونی یکدیگر شده و می‌توانند زندگی زناشویی خود را شروع کنند. اگرچه در دین اسلام سن مشخصی برای ازدواج مقرر نگردیده است، اما احادیث منقول از پیامبر اکرم و امامان معصوم (علیه السلام) و سیره عملی آن بزرگواران، شواهد گویایی بر اهتمام ایشان در تعجیل امر ازدواج است. از نظر قرآن، ازدواج مایه آرامش روح و روان آدمی است و خود از نشانه‌های رحمت و بزرگی خداوند است.^۳ چنانچه ازدواج خود پیامبر و ائمه معصومین (علیه السلام) و فرزندان‌شان همگی سال‌ها بعد از رسیدن به سن بلوغ انجام یافته است، مگر ازدواج حضرت فاطمه (سلام الله علیها) که آن هم بنابر نقلی از تاریخ در سن هجده سالگی است، بلکه حقیقت دستور اسلام این که اگر در میان میلیون‌ها پسر و دختر مسلمان فردی پیدا شود که در آغاز بلوغ شرایط ازدواج و همسر داری در او پیدا شود، از جهت دستور اسلام، مانعی برای او نیست و نباید جلوی آزادی او در امری که خیر و صلاح او است و عقل و فطرت هم آن را تایید می‌کند، گرفته شود.

لذا کسانی که به خاطر جلوگیری از رشد بی‌رویه جمعیت و مانند آن با حکم صریح و روشن خداوند خود مخالفت می‌ورزند و سفارش می‌کنند که دختران و پسران مثلاً نباید تا سن سی سالگی ازدواج کنند، دچار محاذیر و مشکلات اخلاقی و ناهنجاری‌های اجتماعی و بزهکاری‌های جوانان بدون همسر می‌شوند.

^۱ محمدی ری شهری، محمد، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، ص ۱۱.

^۲ مظاهری، تربیت فرزند از نظر اسلام، ص ۲۱۳.

^۳ روم: ۲۱.

تشویق به ازدواج، به خصوص در سن جوانی و کراهت اسلام از تجرد و رهبانیت، در بسیاری از سخنان معصومان (علیه السلام) آمده است. آثاری همچون بزرگداشت سنت پیامبر (صلی الله علیه وآله)، قرار گرفتن در ولایت و حمایت خداوند، به خشم آمدن شیطان، حفظ و کامل شدن ایمان جوانان، مضاعف شدن ثواب عبادت، زیاد شدن روزی، و مانند آن، در کلام معصومان (علیه السلام) از برکات ازدواج شمرده، و از کسانی که اسباب ازدواج جوانان را فراهم می کنند، تمجید شده است.^۱

همچنین تجرد و تأخیر در امر ازدواج در بعضی روایات مردود دانسته، و تأکید شده است که هیچ چیز نباید موجب تأخیر ازدواج شود، حتی فقر.^۲

روایتی مردان بدون همسر را سرزنش می کند و تجرد را سبب شرور شدن می داند. در روایتی دیگر می خوانیم: یکی از حقوق فرزند بر پدر، آن است که پس از بالغ شدن، او را به ازدواج درآورد، و در روایت دیگر، به کسانی که صاحب دخترند سفارش می کند در ازدواج دخترانشان تعجیل کنند: امام رضا (علیه السلام) می فرماید: جبرئیل امین بر پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) نازل شد و عرض کرد: ای محمد (صلی الله علیه وآله) پروردگارت به تو سلام می رساند و می فرماید: دختران باکره مانند میوه درختان هستند و همان گونه که میوه وقتی می رسد، چاره ای جز چیدن ندارد، وگرنه تابش خورشید و وزش باد آن را فاسد می کند، دختران باکره هم وقتی به سن بلوغ و ازدواج می رسند، چاره ای جز ازدواج ندارند، وگرنه از گرفتار شدن به فتنه و انحراف، در امان نیستند. آن گاه رسول خدا (صلی الله علیه وآله) مردم را جمع کرد و به منبر رفت و پیام پروردگار عزیز و بلندمرتبه را به آنان ابلاغ نمود.^۳

همچنین روایت دیگری بهترین سن ازدواج دختران را ابتدای سن بلوغ می داند. بنابراین، می توان نتیجه گرفت: اسلام در الگوی مطلوب خود، پایین بودن سن ازدواج را اصل می داند. در عین حال، مشکلات ناشی از ازدواج های زودهنگام را نادیده نمی گیرد و در جهت رفع آنها کوشش می نماید. روشن است که با گسترش برنامه های آموزشی، بهداشتی و فرهنگی و نیز بهبود وضع اقتصادی مردم، بسیاری از این مشکلات مرتفع خواهند شد.^۴

^۱ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۴۵.

^۲ مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۲۱۷.

^۳ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۴۸۲.

^۴ همان، ج ۲۰، ص ۶۱ - ۱۰۴.

ج. عوامل فرهنگی

اگرچه کشور ما از یک فرهنگ غنی و کامل اسلامی برخوردار است، ولی به دلایلی همچون نفوذ فرهنگ بیگانه و مانند آن، این فرهنگ کم رنگ شده و سفارش های اکید اسلام به تعجیل در ازدواج و کراهت از تأخیر آن، تا حدی بین جوانان به فراموشی سپرده شده است. جوان ایرانی که در گذشته مهم ترین برنامه اش در اولین فرصت، ازدواج و تشکیل زندگی بود، امروز دیگر این گونه فکر نمی کند و حتی عده قلیلی زمان ازدواج را مختصّ میان سالی می دانند. بنابراین، نفوذ فرهنگ غربی به ذهن جوانان ما یکی دیگر از عوامل مهم در تأخیر ازدواج و عدم رغبت جوانان به ازدواج به موقع است و ترس این وجود دارد که این فرهنگ مخرب، گسترده و فراگیر شود.^۱

به هر حال، عوامل فرهنگی را می توان از سه جهت در تأخیر سن ازدواج مؤثر دانست:

۱. نسخ شدن ارزش های معنوی:

متروک شدن ارزش های معنوی و جایگزین شدن ارزش های مادی سبب شده است جوانان به همه چیز، از جمله ازدواج، رنگ و لعاب مادی بدهند و به جای آنکه کسب فضایل انسانی را هدف خود در زندگی قرار دهند و ازدواج را عاملی برای نزدیک تر شدن به خدا و کامل شدن ایمان بدانند، در به دست آوردن ثروت دنیا و نمایاندن ظواهر فریبنده زندگی مادی، مسابقه بگذارند. این طرز تفکر همه چیز از جمله ازدواج را تحت تأثیر قرار می دهد. اما جوانی که دغدغه اصلی اش حفظ و کامل شدن ایمان و دین داری است، به ازدواج به عنوان مکمل ایمان نگاه می کند و آن را یکی از عوامل و زمینه های کمال می داند و از این رو، تمام امکانات خود را برای به دست آوردن آن بسیج می کند.^۲

۲. نفوذ فرهنگ آزادی جنسی غرب:

از مهم ترین انگیزه های ازدواج، نیاز جنسی انسان و علاقه به جنس مخالف است. با توجه به این واقعیت، اگر جامعه ای به اعضای خود اجازه دهد بدون ازدواج و پذیرش مسئولیت هایی که در ازدواج متوجه آنان می گردد، بتوانند با یکدیگر روابط جنسی برقرار کنند، طبیعی است که دیگر دست یابی به شریک جنسی نمی تواند انگیزه اولیه ازدواج باشد و در نتیجه، شمار زیادی از جوانان ترجیح می دهند از ازدواج امتناع ورزند و نیاز جنسی خویش

^۱ هیول مک دونالد، بررسی علل افزایش سن ازدواج، ۱۳۸۸.

^۲ حبیب پورکتابی، علل افزایش سن ازدواج دختران، ص ۷-۳۴، ۱۳۹۰.

را با هزینه های کمتر برآورده سازند. از این رو، بالا رفتن سن ازدواج در کشورهای غربی، با رشد همخانگی یا زندگی مشترک زنان و مردان ازدواج نکرده، همراه بوده است.^۱

بنابراین، فرهنگ غربی، ازدواج را مانعی بر سر راه آزادی و لذت بردن بی حد و حصر از شهوات می داند و به همین دلیل، بنیان خانواده در غرب به شدت متزلزل است. متأسفانه این فرهنگ در بین برخی از جوانان ما نفوذ کرده و آنان را از ازدواج دور کرده است. برخی از جوانان امروزی تنها کارکرد ازدواج را «کارکرد جنسی» می دانند و با برخورداری کمابیش آزاد از تمتعات جنسی، نیازی در خود به ازدواج نمی بینند، مگر آنکه به سنین بالا برسند و دیگر توان گذشته را از دست بدهند که در این صورت، همسر برای آنان حکم پرستار را خواهد داشت.^۲

۳. آرمان گرا بودن جوانان

بعضی از جوانان امروزی به علت خام و نپختگی زیادشان، که هیچ تناسبی با زندگی پیچیده کنونی ندارد، و نیز به علت عدم اعتماد به تجربه های والدین و قدیمی دانستن آنها، از واقعیت های زندگی بی اطلاع مانده اند و در نتیجه، نمی توانند درباره موضوعی همچون ازدواج، واقعگرا باشند، بلکه آرمانی فکر می کنند و در و دیگر نهادهای ذی ربط به گونه ای برنامه ریزی کنند که دانشجویان با حداقل امکانات بتوانند ازدواج کنند و در عین حال، درس خود را نیز ادامه دهند. جوان دانشجو اگر امکان ازدواج داشته باشد، حتی به صورت ماندن در دوران عقد و نامزدی قبل از عروسی، هم از برکات مادی و معنوی ازدواج بهره مند می شود و هم با انگیزه بیشتری درس و تحصیل را دنبال می کند. دانشجو اگر احساس کند آینده روشنی دارد و می تواند مسئولیت زندگی را، که با ازدواج بر عهده او گذاشته شده است، به دوش کشد، کمتر به دنبال فعالیت ها و برنامه های غیردرسی و حتی ضددرسی می رود، بلکه تمام سعی و همت خود را صرف بهتر کردن زندگی و بالاتر بردن سطح آن می کند.^۳

^۱ شیخ حرعاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۸۶، ۱۷.

^۲ همان.

^۳ مجدالدین، بررسی دلایل و آثار افزایش ازدواج دختران روستایی در آشتیان، ص ۱۴۲.

نتیجه گیری

در این مقاله با عنوان آسیب های اجتماعی افزایش سن ازدواج در میان نسل جوان است که با توجه به اهمیت ازدواج، عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ازدواج، باید موانع پیش روی را برطرف نمود و تمام تلاش خود را صرف کرد تا این سنت الهی در اوایل جوانی به انجام برسد و جوانان از فواید بی شمار آن برخوردار شوند و در یک زندگی بالنده و بانشاط و به دور از دغدغه و انحراف، قرار گیرند. این امر به یکی از مسائل اجتماعی جامعه اسلامی ما تبدیل شده و در حال حاضر ما با پدیده ای به نام افزایش سن ازدواج روبه رو هستیم. این مهم با همت آحاد مردم و خانواده ها و مسئولان فرهنگی و اقتصادی کشور از طریق فرهنگ سازی، مبارزه با اعتقادات غلط، کاهش تجمل گرایی، احساس مسئولیت بیشتر در رابطه با جوانان، کمک مالی و معنوی به فرزندان، پیروی از دستورات دینی، اختصاص منابع مالی بیشتر به ازدواج جوانان، و تشویق و ترغیب به ازدواج حاصل می آید. در نتیجه، عواملی چون نداشتن شغل، مشکل مالی و ترس از آینده، نداشتن مسکن و بالا بودن اجاره بهاء، ادامه تحصیل، اعتقاد به داشتن زندگی آزاد، احتیاط بیش از حد در انتخاب همسر، مشکل همسریابی برای جوانان، تامین جهیزیه و... باعث آسیب های اجتماعی در میان نسل جوان می شود.

منابع

*قرآن کریم

- ۱- آستین فشان، پروانه، بررسی روند تحولات سن ازدواج و عوامل اجتماعی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران، ۱۳۸۰.
- ۲- بستانی، حسین، فرهنگ ابجدی، ترجمه: فوادفرام بستانی، نشر: اسلامی، چاپ: دوم، ۱۳۷۶.
- ۳- _____، اسلام و جامعه شناسی خانواده، موسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه، قم، ۱۳۸۳.
- ۴- پورکتابی، حبیب، علل افزایش سن ازدواج دختران، پژوهش زنان، دوره: ۹، ۱۳۹۰.
- ۵- جعفری مژدهی، افشین، عدم تعادل در وضعیت ازدواج در ایران، پژوهش زنان، مرکز مطالعات و تحقیقات زنان دانشگاه تهران، شماره: ۵، ۱۳۸۲.
- ۶- حسینی بیرجندی، مهدی، خانواده درمانی و مشاوره ازدواج و زناشویی، نشر: اساطیر، تهران، ۱۳۸۱.
- ۷- حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۲۰، نشر: کتابفروشی اسلامی، ۱۳۸۰.
- ۸- راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ج ۲، ترجمه: غلام رضا خسروی حسینی، نشر: مرتضوی، چاپ: چهارم، ۱۳۸۸.
- ۹- سالاری فر، محمدرضا، خانواده در نگرش اسلام و روان شناسی، نشر: سمت، پژوهشکده حوزه و دانشگاه، چاپ: پانزدهم، ۱۳۸۵.
- ۱۰- قرشی، حسن، قاموس قرآن، ج ۵، نشر: دارالکتب الاسلامیه، چاپ: سیزدهم، ۱۳۷۸.
- ۱۱- صادقیان، غلام رضا، سن ازدواج چرا افزایش یافته است، روزنامه کیهان، شماره: ۱۷۱۱۳۰، ۱۳۸۰.
- ۱۲- معین، محمد، فرهنگ معین، ج ۱، نشر: زرین، چاپ: سوم، ۱۳۸۶.
- ۱۳- مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن، ج ۸، نشر: مرکز نشر کتاب، چاپ: اول، ۱۳۹۹.
- ۱۴- مظاهری، حسین، تربیت فرزند از نظر اسلام، نشر: شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۹۶.
- ۱۵- مجد الدین، اکبر، بررسی دلایل و آثار افزایش ازدواج دختران روستایی در آشتیان، نشر: پژوهشنامه علوم انسانی، ۱۳۸۶.
- ۱۶- محمدی ری شهری، محمد، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، نشر: موسسه فرهنگی دارالحديث، ۱۳۸۹.

۱۷-مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۱۰، نشر: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۹۶.

۱۸-هیول مک دونالد، بررسی علل افزایش سن ازدواج، ویژه نامه علمی استانداری مازندران، ۱۳۸۸.